

Конкурсна робота

Жданов туристичний - радянський Маріуполь у 60-80 рр. ХХ ст.

Виконали:

учні 11- А класу
 КЗ «Маріупольська гімназія №2
 Маріупольської міської ради
 Донецької області»
 Сенько Святослав,
 Гомаз Данило

Науковий консультант:

Вчитель історії Маріупольської
 гімназії №2
 Журавльова В.А.

Маріуполь 2022

М. Маріуполь (назва міста з 1947 по 1989 - Жданов) займав важливе місце в туристичній галузі як УРСР, так і СРСР. Про це свідчать Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо запобігання забруднення басейнів Чорного й Азовського морів» [2], прийнята в 1976 році. Для покращення туристичної привабливості на підприємствах будувалися додаткові очисні споруди, створювалися безвідходні виробництва, розчищалися русла рік. В акваторії Жданівського порту та на прилеглих до нього територіях працювали спеціальні нафтосміттєзбірні суди [22, с. 56].

Виділимо декілька причин активізації туризму в зазначений період:

1. Зростання матеріального достатку;
 2. Помітне збільшення вільного часу після переходу на 5-денний робочий тиждень.
 3. Покращення туристичної інфраструктури та забезпеченості
- Армія любителів мандрівок була б ще більшою, та попит випереджав пропозиції.

Надаючи великого значення подальшому розвитку екскурсійної справи як однієї з дієвих форм ідеологічної роботи (це слід мати на увазі), у Центральній раді з туризму було створено спеціальний структурний підрозділ – Головне екскурсійне управління (ГЕУ). На це управління покладалося керівництво екскурсійною роботою в країні. У кожному великому місті були відкриті екскурсійні установи – бюро екскурсій та екскурсійні бюро [3].

Більшість квитків купувались через профспілкові організації (87%) [6, с. 4]. Практика заключення договорів з профспілковими організаціями була схвалена міжвідомчими комітетами з туризму та екскурсій Донецького облрадпрофу.

У Жданівському бюро подорожей (пр. Металургів 96) пропонувалися наступні екскурсії: «По историко-революционным и памятным местам Жданова», «Имя Ленина на карте Жданова», «Жданов орденоносный», «Никто не забыт, ничто не забыто» «Боевой путь Красной Азовской флотилии», «Славный путь ждановского комсомола», «Имя твое — пионер» [23, с. 23-27].

Таким чином прослідковується комуністична спрямованість екскурсій, тематично більшість з них пов'язані з подіями Другої Світової війни (на той час використовувалася назва Велика Вітчизняна війна).

Також екскурсії організовував філіал Сталінської екскурсійної бази в місті Жданові в краєзнавчому музеї (вул. Першого травня 20): «От купеческого Мариуполя к социалистическому городу Жданову», «Красная Азовская флотилия в боях за Родину в годы гражданской войны», «Ждановский металлургический завод «Азовсталь» им. Орджоникидзе, его история и развитие», «Производство цельнокатанных и спиральной сварки труб на Ждановском заводе Тяжелого Машиностроения», «Торговый порт Жданов — морские ворота Донбасса», «Производство сетей для рыболовного флота», «Чулочно-носочное производство», «Современное коксо-химическое производство», «Современное производство газет, книг и журналов», «Механизированный пошив одежды», «Использование богатств Азовского моря», «Старокрымские графитовые месторождения», «Азовское заповедное лесничество», «Государственный заповедник Академии Наук СССР «Хомутовская степь»», «Государственный заповедник Академии Наук СССР «Каменные могилы»», «Кривая коса — родина известного исследователя арктики Я. Седова» [23, с. 28-31].

У свою чергу в краєзнавчому музеї виділяються наступні напрями екскурсій: історичний, промисловий та природничий.

Також на базі готелю «Турист» реалізовувався всесоюзний маршрут №643 «Молодогвардейский», розрахований на 120 осіб [6, с. 12]. Він був адаптований для подорожей туристів з дітьми.

Туристичний комплекс побудовано в районі Центрального пляжу в 1972 році. У ньому є два чотириповерхових корпуси, ресторан, кафе, столова, бібліотека, танцювальний та спортивний майданчики, кінотеатр, база прокату. На центральному пляжі є сім водних станцій, які надають відпочивальникам різні послуги (прокат човнів, спортивного інвентарю, походи на прогулянкових катерах) [20, с. 54].

Протяжність міських пляжів Маріуполя на 70 рр. ХХ ст. складала 16 км, а їх площа - 100 гектарів [20, с. 51]. Звернемо увагу на інфраструктуру туристичної берегової зони. Це оздоровчий санаторій «Металург», який був обладнаний біохімічною лабораторією, лікарняним комплексом та водолікарнею. Дитячий кістково-туберкульозний санаторій ім. Крупської, що діяв з 1926 року та був оснащений найновітнішим на той час обладнанням. Поруч з санаторієм знаходився Дім відпочинку санаторного типу «Ждановский». Також був Дім відпочинку «Мир», який працював цілодобово та був розрахований на відпочинок усією родиною [20, с. 26]. Готель «Турист», що був розрахований на 356 місць.

Така розвинута інфраструктура приваблювала туристів, що підтверджується статистичними даними. Донецька область, в якій діяло 83 туристичних клуби, за виконанням плану туристичного обслуговування є лідером і займає I місце в УРСР за 1972-1973 рр. Вартість путівки на турбазу м. Маріуполя тривалістю 20 днів складала 70 рублів [16, с.4].

У період 1981-1985 по усій Донецькій області подорожувало 2 млн. осіб [6, с.3].

Важливе місце у розвитку туризму відігравали міські туристичні клуби. Розвивався спортивний туризм. Перший туристичний клуб в Маріуполі було засновано на підприємстві «Тяжмаш» у березні 1962 року. Його діяльність була вкрай ефективною:

- ✓ 24 тис. маріупольців брали участь у походах вихідного дня
- ✓ 500 осіб – у багатоденних походах

- ✓ відвідали Росію, Грузію, Азербайджан, Казахстан, Таджикистан, Киргізію, Литву.
- ✓ 1702 учасники турклубу отримали звання «Турист ССРСР»
- ✓ 381 отримали III розряд
- ✓ 14- II розряд
- ✓ 2 туристів на I розряд
- ✓ 26 осіб отримали посвідчення інструкторів гірного туризму
- ✓ 6 - отримали посвідчення інструкторів з водного туризму [16, с.4].

У 1972 році Президіумом Української ради з туризму й екскурсій, туристичному клубу заводу «Тяжмаш» було присвоєно перше місце в республіканському конкурсі серед відомчих туристичних клубів України [8].

Також туристичні клуби пізніше з'явилися на Судноремонтному заводі та у Жданівському металургійному інституті [17]. У 1968 році туристичний клуб Судноремонтного заводу зайняв третє місце в області серед туристичних клубів. «Туристи-водники стали бронзовими (1968 р.) и серебряними (1969 р.) призерами первенства України. Сборные команды завода не однократно награждались грамотами и призами на слетах и соревнованиях» [10].

30 серпня 1964 року був створений клуб туристів заводу ім. Ілліча. Інструктор туризму Емма Романенко згадувала про його появу так: «Основными базами развивающегося в стране туризма стали учебные заведения и те передовые предприятия, где духовному и физическому развитию трудящихся уделялось постоянно внимание. К числу таких предприятий, безусловно, относился и завод имени Ильича 1964 г. И такой клуб, который объединил всех желающих заниматься туризмом, возник в 1964-м.» [19].

Таким чином, туристичні клуби на підприємствах задовольняли інтереси працівників, долучали їх до спільної громадської активності, завдяки якій здобували першість у загально - республіканських змаганнях.

Ініціативу створення міського туристичного клубу взяв на себе Міськком ЛКСМ України. Ю. Некрасовський (заступник голови оргкомітету туристичного клубу м. Жданова) писав про створення міського туристичного клубу: «... Бюро горкомкомсомола утвердило оргкомітет под. председательством секретаря горкома А. Мищенко. На оргкомітет возложены подготовка и проведение 23 октября организационной конференции городского клуба туристов, разработка проекта его устава и первого его плана работы . Итак, 23 октября 1976 должно стать днем рождения клуба туристов город » [14].

Туристичний клуб знаходився за адресою пр. Металургів буд. 39. У ньому пропонувались вищезгадані екскурсії у першому розділі, організовані краєзнавчим музеєм. Крім того, клуб організував походи, змагання та зльоти з різних видів туризму, надавав інформацію про маршрути руху громадського транспорту [5 с. 45].

Члени туристичного клубу комбінату імені Ілліча неодноразово брали участь у змаганнях зі спортивного туризму в республіці та поза її межами. Серед них змагання у Слов'яногірську та Сніжному (1967-1972 рр.) [19, с. 8], Сімферополі (жовтень 1963) і Свердловську (лютий 1964) [19, с. 4].

Для популяризації спортивного туризму безпосередньо в місті проводилися зльоти та змагання між туристичними клубами навчальних закладів і міських підприємств. Наприклад, змагання зі спортивного орієнтування, організовані з ініціативи редакції газети «Приазовский рабочий» в жовтні 1975 році. Тоді між собою змагалися близько 20 команд. Серед них команди заводів «Тяжмаш», Судноремонтного Азовського морського пароплавства, трестів «Азовстальстрой» і «Ждановжилстрой», металургійного інституту, хлібокомбінату та сітев'язальної фабрики [11]. Е. Єрмаков надав фото переможців цих змагань – А. Рудь, А. Посохова, В. Алексеева, О. Гребенюк.

Держава стимулювала розвиток туризму тому на націоналізованих підприємствах на місяць звільнялися від роботи інструктори, наприклад, в

Теберду, Карелію, на Кавказ. Ю. Некрасовський виділяє роботу таких інструкторів: Є. Шафрановський, С.Галін, А. Безручко, Е. Прозоров, В. Денисов, П. Вогнистий. Також заохочувався туризм міжреспубліканський, це було також однією з ідеологічних підвалин СРСР.

Маріуполь в 60 – 80 рр. ХХ ст. з впевненістю можна називати туристичним містом! Обраний період характеризується високим рівнем популярності туризму. В цей час інтенсивно розвивається дана галузь з декількох причин. По – перше, це знаходилося під державним контролем. СРСР - країна велика за площею та багата національним складом і в рамках політики асиміляції та уніфікації населення різних її республік, заохочувалися міжреспубліканські подорожі.

Розвиток туризму в Маріуполі покладався на профспілкові організації. Держава стимулювала, регламентувала та контролювала цю галузь. Систематично відбувалися змагання, зльоти, порівнювалися показники міжреспубліканських, міжобласних відомств. Місто мало значний туристичний потенціал та розвинену інфраструктуру, добру матеріально - технічну базу. Організацією екскурсій займалися Жданівське бюро подорожей, Жданівська екскурсійна база та міські туристичні клуби. Тематично екскурсії можна поділити на три види – історичні, промислові та природничі. Екскурсійна справа була однією з дієвих форм ідеологічного впливу на дітей, молодь та старше покоління, тому, починаючи з назв та закінчуючи змістом екскурсій, прослідковується комуністична, патріотична спрямованість, певний мілітаризм та популяризація саме військових сторінок історії.

Важливу роль відігравали туристичні клуби, перший з яких почав діяти в Маріуполі у 1962 році. Потім такі клуби почали з'являтися на усіх великих підприємствах. Очолювали такі клуби самі робітники підприємств. Основні напрями діяльності – організація походів, що ділилися на два типи. Перший - це поїздки вихідного дня на більш близькі відстані. Другий вид – це тривалі походи в інші міста та республіки. Спортивний туризм був надзвичайно

популярний серед робітників міста, про що свідчать кількісні дані подані в роботі. Жданівський турклуб був неодноразовим переможцем серед тур клубів України (УРСР). Цей факт свідчить про високий рівень організації, матеріально – технічної оснащеності та професійності інструкторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1. Історико – архітектурний опорний план м. Маріуполь Донецької області з визначенням межі режимів використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів / Інститут культурної спадщини Всеукраїнської ради з охорони культурної спадщини; ред. А. Звіряка, Л. Томілович, О. Харлан. Київ, 2018. 285 с.
2. Краткая информационная справка о работе Ждановского городского совета депутатов трудящихся (Для отчета депутатов перед избирателями о работе городского Совета депутатов трудящихся за 7 месяцев 1955). Жданов: гортипография. – 1955. – 17 с.
3. Постановление ЦК КПСС Совета министров СССР О мерах по предотвращению загрязнения бассейнов Черного и Азовского морей от 16 января 1976 года № 42 // Электронный фонд правовых и нормативно-технических документов. – [Электронный ресурс].– Режим доступа до ресурсу: <https://docs.cntd.ru/document/765709406>
4. Постановление ЦК КПСС, Совета министров СССР, ВЦСПС от 31 октября 1980 г. №983 "О дальнейшем развитии и совершенствовании туристско-экскурсионного дела в стране". – [Электронный ресурс].– Режим доступа до ресурсу: https://tourlib.net/books_history/fedorchenko_dod7.htm

Література

5. Бойченко Н. На автомобиле по Донбассу / Н. Бойченко, Кобыляков Н. – Донецк: Донбасс. – 1988. – 47 с.
6. Бриж А. Туристические маршруты Донетчины / А. Бриж. – Донецк: Донбас. – 1985. – 104 с.
7. Бриж А. Маршруты выходного дня. – Донецк: Донбасс. – 1989. – 139 с.

8. Вадков В. Ждановский клуб – лучший в республике // Приазовский рабочий. – 1972. – С.4
9. Дубенюк А.Я. Проблемы и перспективы развития туристической отрасли города Мариуполь // Мариуполь: история и перспективы. Сборник работа. –Т2. – 2002. –С. 143 – 144
- 10.Ельцов А. Лучший отдых - туризм / А. Ельцов // Приазовский рабочий – 1969. – С.4
11. Ермаков Е. Слет прошел успешно / Е. Ермаков // Приазовский рабочий. – 1975. – С. 3
- 12.Иванова Я. Прокат матрасов и тысячи отдыхающих: каким был курорт в Мариуполе в 70- х? / Я. Иванова // Приазовский рабочий. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <https://pr.ua/ru/news/prokat-matracsiv-i-tisyachi-vidpochivayuchih-yakim-buv-kurort-v-mariupoli-70-h-foto>
- 13.Клименко М. С. Город Жданов. Справочник – путеводитель / М. С. Клименко. – Сталино: Книжное издательство Сталино-Донбасс, 1959. – 107 с.
- 14.Колесникова В. Праздник «Планеты» / В. Колесникова. // Приазовский рабочий. – 1988. – №30. – С. 4.
- 15.Кузминская С. Как сделать Мариуполь магнитом для туристов: О проблемах туристического Мариуполя / С. Кузминская // Приазовский рабочий. – 2018. – № 87. – С. 1, 3
- 16.Мизин В. Турбазы, пансионаты, кемпинги / В. Мизин. – Донецк: Донбасс. –1977. – 7с.
- 17.Некрасовский Ю. Быть городскому турклубу / Ю. Некрасовский // Приазовский рабочий. – 1976. – С.4
- 18.Некрасовский Ю. Еще одна хроника от Юрия Некрасовского / Ю. Некрасовский // Приазовський рабочий. – 2011. – №42. – С.16
- 19.Некрасовский Ю. Сорок лет на туристических тропах / Ю. Некрасовский. – Мариуполь. –2004. – С. 3- 7

20. Огульчанский Я. По морю Азовскому: путеводитель / Я. Огульчанский, В. Михайличенко. – Днепропетровское издательство «Промінь». – 1977. – 47с.
21. Проект про культурну столицю України. – [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <http://mariupol-cultural-capital.com/>.
22. Соколов В. Жданов. Путеводитель / В. Соколов. – Жданов: Вид-во «Донбасс». – 1968. – 80 с.
23. Черемних В. Жданов. Путеводитель / В. Черемних. – Донецьк: Донбас, 1981. 62 с.
24. Фролов Ю. Молодость «Планеты» / Ю. Фролов // Приазовский рабочий. – 1982. – 3 березня (№44). – С.4
25. Экскурсии по городу Сталино и области /ВЦСПС Украинское туристско – экскурсионное управление Сталинская экскурсионная база. – 34 с.